

1 MAYIS ULUSLARARASI SOSYAL POLİTİKALAR VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

1 Mayıs 2019
Ankara - Türkiye

KONGRE KİTABI

Editörler

**Doç. Dr. Sehrana KASIMI
Dilrabo ABDAZIMOVA**

**ISBN – 978-605-7875-71-6
İKSAD YAYINEVİ**

TANZİMAT FERMANININ İLANI VE KIBRIS ADASI
DECLARATION OF THE CHARTER OF THE REPUBLIC OF CYPRUS

Doç. Dr. Adem KARA

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ÖZET

Tanzimat çok basit bir ifade ile düzen anlamına gelen, Osmanlı devletinde III. Selimle başlayan çağdaş değişimin 19. Yüzyılda geldiği ilk noktayı ifade eden süreçtir. Ayrıca ilan edilmiş olduğu 1839 yılından, 1876 da Kanuni Esasinin ilanına kadar geçen zaman dilimine de ad vermiştir.

Tanzîmâtı hazırlayan sebepleri ortaya koymaya çalışırken Osmanlı devletinin 19. Yüzyıla kadar gerçekleştirmiş olduğu ıslahatlara bakmamız gerekir. Osmanlı devletinde yapılan ıslâhat hareketleri 19. Yüzyıldan önce padişahın iradesi ile ortaya çıkan fikirlerin hayata geçirildiğini görürüz. Sonraki süreçte ise artık, değişen dünya ve Osmanlı Devleti'nin bu dünya üzerindeki yeri ve büyük devletler için geldiği manaya paralel olarak Avrupa kültür ve medeniyetinin tesirleri görülür ki Tanzimat döneminde hayata geçirilen uygulamalarda da bu etkileşim görülmektedir.

Tanzimatla birlikte Osmanlı Devlet hayatında büyük çaplı bir değişimin başladığı muhakkaktır. Hukuk, Askerlik, yönetim, eğitim ve kültürel alanda pek çok değişim öngörüsü hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Devletin toplum hayatına tatbik etmeye çalıştığı bu yeni uygulamaların yürürlüğü ve benimsenmesi yanında bir diğer problem merkeze uzak bölgelerde bu yeni düzenin tesis edilebilmesi noktasında ortaya çıkan sorunların bertaraf edilmesi için alınacak önlemlerdir.

Kıbrıs Adası, pek çok farklı dini ve etnik yapıya mensup unsurun birlikte yaşadığı bir bölge olması hasebiyle uygulamaların burada daha farklı görüntülerde oluşturmuş olması gerekir. Adli alanda yaşanan değişim ve cemaat mahkemelerinin kurulmaları, il-ilçe meclislerinin oluşturulması, yönetsel kurguda başlayan yeni yapılanma, merkeze uzak artık hem Osmanlı Devlet adamlarının hem de İngiltere ve Fransa'nın nazar-ı dikkat celp ettiği Kıbrıs'ta nasıl hayata geçirildiği bizim öncelikli sorumuzdur.

Bu çalışmada Kıbrıs Şer'yye Sicillerinden istifade ederek, Tanzimat Fermanının ilanı ile Kıbrıs Adasında ortaya çıkan değişimi incelemeye çalışacağız. Devletin Tanzimatın ilanı üzerine gönderdiği ferman ve Adada Tanzimat'ın ilanı ile başlayan süreçte ortaya çıkan değişim ve uygulamalar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Kıbrıs, Tanzimat Fermanı, İngiltere, Rusya

SUMMARY

Tanzimat, meaning order in a very simple expression, in the Ottoman Empire III. The 19th century of modern change that began with the flood. It is the process that expresses the first point in the century. In addition, from the date of the announcement of the legal basis from 1839 to 1876, the time period of the name has been given.

While trying to explain the reasons for preparing the Tanzimat, the Ottoman Empire was destroyed by the 19th century. We need to look at the ıslahat he had done until the century. Reform movements in the Ottoman Empire 19. We see that ideas that came about by the will of the Sultan were put into practice before the century. In the next process, the effects of European culture and civilization are seen in parallel with the meaning that the changing world and the Ottoman Empire came to the world and the Great States, and this interaction is observed in the applications implemented during the Tanzimat period.

It is certain that a major change in Ottoman state life began with the Tanzimat. Many changes in the fields of law, military service, management, education and culture have been tried to be implemented.

In addition to the implementation and adoption of these new practices which the state is trying to implement in the life of society, another problem is the measures to be taken to prevent the problems that arise at the point of establishment of this new order in remote regions.

The island of Cyprus is a region where many different religious and ethnic elements live together. The change experienced in the judicial field and the establishment of the community courts, the formation of Provincial-District Councils, the new structure which started in the administrative setup, is our primary question of how the Ottoman statesmen and the Turkish Cypriot people far from the centre were realized in Cyprus, in which both England and France were under scrutiny.

In this study, we will try to examine the change in the island of Cyprus with the announcement of the Tanzimat decree by benefiting from the records of the Cyprus Shariah. The changes and practices that emerged in the process that started with the announcement of the decree sent by the State on the proclamation of the Republic and the proclamation of the Republic on the island will be tried to be introduced.

Key words: Ottoman Empire, Cyprus, Tanzimat, England, Russia.

Giriş

Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nde yeni bir sürecin başladığı aşikârdır. Tanzimat'ın ilanı sonrası toplumun farklı kesimlerinin hesabını yaptığı pek çok beklentinin olduğu da muhakkaktır. Sultan Abdülmecid döneminde, 3 Kasım 1839'da sadrazam Mustafa Reşid Paşa tarafından Gülhane Parkı'nda yabancı devletlerin elçileri ve büyük bir halk topluluğunun huzurunda okunan Tanzimat Fermanı, pek çok düzenlemeyi içermekte idi. Kişilerle devlet arasındaki ilişkileri hukuki yönden yeniden düzenlemekte ve şeriata dayanan eski yasaları tamamen değiştirmeyi öngörmekte idi. Devletin siyasi ve sosyal açıdan yeni bir sürece girdiğini bu tarih itibarıyla kabul etmemiz gerekmektedir. XVII. ve XVIII. yüzyılda askeri ve ekonomik alanlarda başlayan düzenlemeler Sultan Abdülmecid'in tahta bulunduğu dönemde başkalaşarak devam edecektir. Sadrazam Mustafa Reşid Paşa, Gülhane Hatt-ı Hümayununu Padişah adına kaleme almış; devlet ve birey arasındaki ilişkilerde devletin modernleştirilmesi amacını esas alan ilkeler kabul edilerek herkese ilan edilmiştir. Tanzimat, amacı devleti yeniden onarmak ve yenileştirmek olan bir reform sürecidir.¹

Avrupa'da yaşanan değişim ve 18. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan hareketlenmeler Osmanlı Devleti'ni de bu etkilenmeye maruz bırakacaktır. 1789 Fransız İhtilali ve ortaya çıkan kavramların çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'ni de etkisine aldığını görürüz.

Esasen XIX. yüzyıl Türkiye'de, Batıcı reformcular ve gelenekçiler arasındaki bir mücadele dönemi olarak da değerlendirilmektedir.² Gülhane Hattı, gelenekçi kalıplar altında gelenekçi devlet anlayışına saygı göstermekle beraber, kanun ve devlet telakkisinde ve idare prensiplerinde modern kavramlar getirmekte, belirli pratik gayelerle idareyi yeni baştan düzenleme amacını gütmekteydi".³ Osmanlı toplumunda Tanzimat'a kadar geleneksel yapı içinde bulunarak toplumsal sorunları çözme anlayışı egemen olmuştur. Bazı yeniliklerin kaçınılmazlığı Tanzimat ile birlikte açık ve sürekli olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Tanzimat bu bakımdan bazı özelliklere sahiptir. Bilindiği gibi bu dönem bir reform dönemidir. Bu dönemde hız kazanan reformlar daha sonra devam edecektir. Tanzimat ile girilen hukuk,

¹ Bayramali Çetinkaya, (2002). "Modern Türkiye'nin Felsefi Kökenleri", *C. Ü. İ. F. Dergisi*, sa: 2, s.66.

² Çetinkaya, agm, s.66.

³ Halil İnalcık, (1996). "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", *Osmanlı İmparatorluğu - Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayınları, s.359.

idari sistem ve eğitim gibi sosyal alanda yenileşme hareketlerine tabandan, halkın en azından geniş bir kesiminden gelen talepler olarak bakılamaz. Bir başka deyişle Tanzimat tabandan gelen bir değişim baskısı sonucu ortaya çıkan yeni toplumsal durum olarak değil devlet adamları öncülüğünde yürütülen bir devleti onarma, yenileşme çabası olarak değerlendirilmek gerekir.⁴

Tanzimat hareketi farklı şekillerde tarif ve tavsif edilmiştir: Avrupa'dan mülhem programlı bir ıslâhat, reform hareketi, mecburî kültür değişimleri devri, Osmanlı devletine avrupâî bir idare şekli verme gayreti, her şeyden evvel Türkiye 'ye karşı daha mülayim ve müsaadekâr davranmasını te'min için Avrupa 'yı memnun etme hareketi ve nihayet, tanzîmât hukukî değil, sırf siyâsî bir eserdir. Başlangıcından itibaren husule gelen fikir hareketleri ile o devirden günümüze kadar cereyan eden tarihî hâdiselerin neticelerine bakılarak, tanzîmât, kısaca Türkiye'de meşrutî bir idarenin kurulmasına, İslam-Hıristiyan alemlerinin birbirine yaklaşmasına ve barışmasına zemin hazırlayan bir kültür ve ıslâhat hareketi olarak tarif edilebilir.⁵

Reşid Paşa'nın yeniden iktidara geçmesi Tanzimat ve ıslahat teşebbüsüne yeni baştan başlanmasına vesile oldu. 8 Kasım 1839'da Gülhane Köşkü'nde Sultan Abdülmecid'in de hazır bulunduğu ve etrafında yüksek rütbeli subaylar, vükela, eski kıyafetleriyle ulema, gayrimüslim cemaatin seçkin üyeleri, hassa askeri, elçiler huzurunda büyük bir törenle Gülhane Hatt-ı Hümayunu ismi verilen Hatt-ı Şerif okundu.

Vergilerin düzenli bir usûl ve ilkeye uygun olarak toplanması, askerî mükellefiyetlerin tatbiki gibi önemli yenilikleri ilân eden Gülhane Hatt-ı Hümayunu, hükümetin büyük kuvvetlerinin sınırlarını değiştirmiyordu; sadece idareyle ilgiliydi. Fakat Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan fertlerin medenî şartlarının iyileştirilmesi gereğini ilân etmesi, ıslahatın uygulanmaya konulmasını geçmişteki tarz ve surette açıklaması, Hatt-ı Şerif'in sınırlanmış hududu içinde bereketli bir fikrin bulunduğuna işaret etmekteydi. Hatt-ı Şerifte; *“kanun ve nizamnamelerin, bütün tebaanın can, mal ve namus güvenliğini temin etmesi gerekeceği ve padişah tarafından verilen bu iltifatın hangi din ve mezhepte olursa olsun herkesi kapsayacağı, herkesin istisnasız bundan faydalanacağı”* bildirilmekteydi. Sultan Mahmut'un dinî esaslara uymayan davranışlarında olduğu gibi, 1839 Hatt-ı Hümayunu'nda da şer'î hükümlerden asla sapılmayacağı açıklanmakla beraber, tarihî geleneklere bağlı olan temel ilke bir darbeye alt üst ediliyordu. Bu yüzden Türkiye'de bir inkılap yapıldığı söylenebilir.⁶

Tanzimat-ı Hayriyenin bütün Osmanlı ülkelerinde tatbik edilmesi ilân olundu ise de bunun için zamana ihtiyaç olduğunun dikkati nazara alınarak, bazı uzak eyâletlerde en azından bir müddet tanzîmât kanunlarının tatbik edilmesi geriye bırakılmıştır. 1840 senesi başlarından itibaren, başşehir ve başşehre yakın olan eyâletlerde Tanzîmât Fermanı'nın tatbikine başlanmış, bir müddet sonra da eyâletlere tâlimat gönderilerek mâlî, idarî v.s. sahalarda lüzumlu görülen ıslâhatın ne suretle tatbik olunacağı bildirilmiştir.⁷

Ortaya çıkan bu sorunun pek çok farklı gerekçeden yaşanmış olması muhtemeldir. Tanzimat fermanı ile hayata geçirilen uygulamaların ciddi değişimler öngörmesi hem kanun yapıcılar hemde toplum için ayrı ayrı sindirilerek tatbik edilmesi gereken önemli bir husustur. Devletin ve toplumun hayatında yol açacağı köklü değişim öngörüsü Tanzimatın eşzamanlı olarak tüm coğrafyada hayata geçirilememesinin sebeplerinden birisidir. Müslümanlar için ayrı gayrimüslimler için ayrı bir korku ve endişe yanında sevinç yarattığı muhakkak olmakla birlikte uygulama pratiğinde yaşanacakların yarattığı beklentinin kestirilememesi toplum üzerinde endişe yaratmış olmalıdır. Özellikle merkezden uzak taşra bölgelerde yönetimin zayıfladığı ve

⁴ İlyas Doğan, (1999). Tanzimat Sonrası Arayışlar- Çağdaşlaşma ya da Modernleşme Kavramı, *Kamu Hukuku Arşivi*, sa.2, ss.107.

⁵ Ahmet Cevat Eren, (1988). “Tanzimat”, İ.A., c.XI, İstanbul, s.710.

⁶ Engelhardt, (1999), Tanzimat ve Türkiye, (çev. Ali Reşad), İstanbul: Kaknüs Yayınları, s.44.

⁷ Eren, a.g.m., s.720.

yerel güçlerin artan hakimiyetinde ayrıca hesap edilmesi gereken bir durum olduğunda değerlendirilmelidir.

Hükümet merkezinde alınan kararların imparatorlukta uygulama alanına konulması da ayrı bir sorun oluşturmıştır. Bu kararları anlayacak, isteyerek uygulamaya koyabilecek her kademede yöneticiye gereksinim vardı. Böylesi bir kadroyu hazırlamak veya bulmak hemen hemen mümkün değildi. Fermanın içeriğini geniş halk kitlelerine anlatacak, yapılmak istenenleri halka açıklayacak yönetici bile zor bulunmakta idi. Bu yüzden yer yer yanlış anlaşılmanın olduğu görülmektedir. Önemli bir zorlukta yüzyıllardan beri süregelen alışkanlıklardan kolayca vazgeçmemekten kaynaklanmakta idi. Dilediklerince davranma ve hareket etme alışkanlığında olan yöneticiler çıkarılan yasa ve yönetmeliklere uymak istememişler, olageldiği gibi davranmayı yeğlemişlerdir. Kısacası yenilikleri benimsemiş, uygulamak için çaba gösteren bir kadro, başlangıçta oluşturulamamıştı.⁸

Kıbrıs Adasında Tanzimat'ın Uygulanışı

Osmanlı Devleti'nin Adayı fethinden sonra yeni bir mülkî yapıya kavuşan Kıbrıs, Lefkoşe idare merkezi olmak üzere 16 kazâyâ ayrıldı. Bunlar Tuzla, Limasol, Piskopi, Gilan, Evdim, Magosa, Karpas, Dağ, Değirmenlik, Baf, Kukla, Hırsofi, Omorfa, Mesaiye ve Girne kazâlarıdır. Kıbrıs Beylerbeyiliği'nin beylerbeyilik statüsü 1670 yılına kadar devam etti. Girit Savaşı (1645-1669) yıllarında nüfusun azalması ve ticarî hayatın bozulması Kıbrıs Beylerbeyiliği gelirlerinde düşüşe sebep oldu. Bu nedenle ada, 1670 yılında Kaptanpaşalık'a bağlandı. Bu dönemde vergi toplamakla görevli olan ağalar arasındaki rekabet neticesinde artan huzursuzluk 1685 yılında kendini Boyacıoğlu Mehmet İsyanı şeklinde dışa vurdu. 1687'de bastırılan bu isyanda Kaptanpaşalık yönetiminin yetersizliği görülerek ada, sadrazama has olarak verildi. Çok geçmeden 1785 yılında ise sadrazam hassı olmaktan çıkarılarak Divân-ı Hümayûna bağlı bir muhassıllık haline getirilen Kıbrıs, bu statüyü 1839 yılında Tanzimat'ın ilanına kadar korudu. Tanzimat sonrasında Cezâyir-i Bahr-i Sefîd eyâletine bağlı bir sancağa dönüştürülüp idaresine kaymakam ünvanıyla bir mutasarrıf tayini gerçekleşmiştir. 1861'de Cezâir-i Bahr-i Sefîd eyâletinden ayrılarak 1878'de adanın İngiltere'ye devrine kadar İstanbul'a bağlı bir mutasarrıflık olarak kaldı.⁹

Hükümdarın açıklamasının, düşünce ve âdetlerinin alt üst edildiği mutaassıp muhitte uygulanmaya konulmasının ardından, birçok engelle karşılaşılacağını hissetmemek, yanlış tahminlerde bulunmak mümkün değildi. Son zamanlarda yayınlanan bazı evrak ve vesikalarda, o zaman dahi bu endişenin var olduğu görülmektedir. Bizzat Reşid Paşa bile bu hususta güven vermekten çok uzaktı. Hatta çevresindekilerin sarf ettiği bazı imalı sözlerden anlaşılacağı gibi, Reşid Paşa padişahı da ortak etmeyi başardığı teşebbüsüne başladığı zaman yalnız adilâne bir idarenin fayda ve güzelliklerini göz önünde bulundurmamıştır. Aynı zamanda Avrupa'nın özgürlükçü düşünce taraftarlarının Mehmet Âli Paşa'ya gösterdiği sevgi ve teveccühe kendisinin de nail olması hevesine düştüğü iddia edilmiştir. Aslında çok doğru olan bu tahmin, ileride görüleceği üzere, iyi ve akıllı bir siyasetti.¹⁰

Bu süreç içerisinde, geçici bir sürede olsa 1832 yılında Ada'da Mehmet Ali Paşa'nın idaresi yaşanmıştır. Şer'iyye Sicillerinde bu duruma ilişkin önem arzedecek bir yazışma olmamakla birlikte Mehmed Ali Paşa'nın eylemi ve Mısır meselesinin devletin nazarında hangi hüviyette olduğunu ifade eder şekilde bir belge mevcuttur. Söz konusu belgede; Kıbrıs Adası Muhassılı Osman Bey, Miralay Mustafa Lefkoşa kazâsı nâ'ibi ve müftüsüne gönderilen fermanla Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa ile yaşanan problemin ortaya çıkmasından sonra Avrupa devletlerinde en başından beri vermiş olduğu destekle ortaya çıkabilecek zararın

⁸ Musa Çadircı, (1994). "Tanzimatın Uygulanmasında Güçlükler", Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara: 31 Ekim – 3 Kasım 1989, s.295-296.

⁹ Osmanlı Devleti'nde Kıbrıs, (2000). TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, s.19-20.

¹⁰ Engelhardt, a.g.e., s.45.

önüne geçildiği ifade edilmektedir. Valinin, padişahlığına yaraşır bir şekilde kendisine sunulan müsadeler, kendisine doğrudan ve dolaylı yapılan tenbihlere rağmen kendi hülyasının hesabında olduğu Mısır meselesinin aslının, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ni bölüp topraklarını ele geçirerek evlatlarına miras bırakmak olduğu, yani arazi meselesi olduğu, valinin bu şekilde düşündüğü halde halka İslamiyeti korumak için başkaldırdığı yolunda yanlış fikirler aşılama çabıştığı, bu düşüncelerinin halka anlatılması ve halktan devleti bölmek yolunda yanlış fikirlere sapanlar varsa bunların derhal cezalandırılması istenmiştir. Londra Meclisi'nde İngiltere ve Avusturya ve Prusya ve Rusya devletleriyle Devlet-i Aliyyemiz arasında yapılan anlaşmada alınan karara göre Mısır'ın idaresinin Mehmed Ali Paşa'ya bırakılması sebebiyle anlaşmaya uygun hareket edilmesi gerektiği bilgisi verilmektedir.¹¹

Şer'iyye Sicillerinde Kıbrıs Adasında Tanzimatın uygulanmasına dair yansımış bir sorunun kaydına rastlamıyoruz. 8 Kasım 1839 tarihinden itibaren Tanzimat'ın Kıbrıs'ta da uygulanacağına dair yazışmaların başladığı görülmektedir. Nitekim söz konusu emirlerin ilki yazıldıktan bir ay kadar zaman sonra, 13 Mart 1840 tarihinde Lefkoşa'ya ulaşmıştır.¹²

Tanzimat fermanının tam metni Lefkoşa siciline kaydedilmiştir. Gülhane Hatt-ı Hümayûnu'nda, istisnasız herkesin can, mal, ırz ve namusunun güven altında olduğu, kanunlar karşısında mevkisi ve rütbesi ne olursa olsun herkesin eşit olduğu, yine herkesin kendi hukukunu bilip ona tecavüz eden olursa mahkemede hakkını arayacağı bildirilmiş olduğundan; bu hükümlere uymayanların ne şekilde cezalandırılacağına dair ceza kanunnamesinin sureti gönderilmiştir.¹³

Kıbrıs'ın tımarlı süvari asakir-i muntazama miralayı Mustafa Bey'in, adanın sıhhiye ve zaptiye işlerini idare etmek ve yeni kabul edilen Tanzimat-ı Hayriye kanunlarını uygulamak üzere tayin edildiğinden görevinde kendisine gerekli yardımın yapılması için Adaya ferman yollanmıştır. Kıbrıs Adası muhassılı Osman Bey Adadaki tımarlı süvarileri miralay olmakla birlikte, kendisinden Adanın genel güvenlik konularının idaresi için tayin olunan Mustafa beyin vazifesini yapması noktasındaki önlemleri alması istenmektedir.¹⁴ Tanzimat Fermanının ilanı ile eyaletlerde meclisler teşkil edilmiştir. Kıbrıs Adasında bu oluşumun eski muhassıl Osman Bey zamanında başladığı fakat Ada meclisi azalarının usulüne uygun bir şekilde yani ahali ve reayanın ittifak ve onayı ile tayin olunmadığı ifade edilmektedir.¹⁵

4 Ekim 1840 tarihinde Kıbrıs Muhassıllı Osman Bey'in görevine son verilerek yerine Mehmed Talat Efendi'nin tayin edildiğini, Kıbrıs'daki görevlilerin kendisine vergi toplanmasında ve Tanzimat-ı Hayriye'nin uygulanmasında yardımcı olması konusunda ferman gönderilmiştir. Osman beyin muhassıllık görevinden azli ile yerine atanan Mehmed Talat Efendinin dosdoğru, Tanzimat-ı Hayriyenin içeriğine vakıf, hakikati anlama ve uygulama konusunda birisi olduğu belirtilmektedir. Tanzimat Femanının getirdiği düzenlemelerin uygulanması konusunda Osman beyin yetersizliği bu surette ifade edilmiş olmaktadır. Mehmed Talat Efendinin merkezi Lefkoşada olan büyük meclisin teşkilini usulüne uygun bir şekilde süratle gerçekleştirmesi, Tanzimat Fermanın kaidelerinin Adada uygulanması konusunda da gerekli çalışmaların gerçekleştirilmesi istenmiştir.¹⁶

Anlaşılabacağı üzere Tanzimatın adada uygulanması biraz gecikmiş görülmektedir. Osman Bey'in Adada meclisi oluşturma ve Tanzimatın getirdiği yenilikleri tesis etme noktasındaki basiretsizliği belgelere yansımıştır. Meclis azası tayininde adil davranmadığı ve bunun şikâyet konusu olduğu görülmektedir. Kıbrıs kocabaşlarından Eci Gregori ve Abido

¹¹ KŞS, Defter no:38, Hüküm:120, s.130-131, 29 Cemaziyelahir 1256, (28 Ağustos 1840).

¹² KŞS, Defter No:38, Hüküm: 51, s.66, 1 Ramazan 1255. (8 Kasım 1839)

¹³ KŞS, Defter No:38, Hüküm no:106, s.110, Rebiulevvel 1256, EK:1

¹⁴ KŞS, Defter No:38, Hüküm no:119, s.129, 29 Rebiulahir 1256. (30 Haziran 1840)

¹⁵ KŞS, Defter no:38, Hüküm:130, s.141-142, 7 Şaban 1256, (4 Ekim 1840)., s.141.

¹⁶ KŞS, Defter no:38, Hüküm:130, s.141-142, 7 Şaban 1256, (4 Ekim 1840)., s.141.

haklarındaki şikayetlerin tahkik edilmesi, Kıbrıs başpiskoposunun değiştirilmesi ve Tanzimat-ı Hayriye'nin uygulanmasında gerekli titizliğin gösterilmesi için Kıbrıs Muhassılı Mehmed Talat ve diğer görevlilere gönderilen emirde; Müslüman ve gayri müslim halkın hak ve hukuklarına itina ve dikkat gösterilmesi istenmiş iken, Osman Beyin bu kurala riayet etmediği, islâm ve re'âyâdan ehil olmayan kimselerin azalıklara tayin edildiği ve bu uygulamalara dair şikayetlerin merkeze ulaştığı ifade edilmektedir. Kıbrıs Adası kocabaşlarından Eci Gregori ve Abido isimli zimmîler fakirlerin mallarını diledikleri gibi kullandıkları haklarında güzel düşünceler olmadığı halde meclise aza atanmış olmaları, ayrıca mîr-i mûmâ-ileyhin vekîl-i harcı bulunan kişinin re'âyâdan bir aşçıyı darb etmesi, bazı kimselerin kayrılması gibi hadiselerin yaşanmış olması ve bunların faillerinin meclis azalığında bulunması konusunda gereken tahkikatın yapılması Kıbrıs Muhassılı Mehmed Talat ve diğer görevlilerden istenmiştir.¹⁷

II. Mahmut döneminde vergilerin toplatılmasında bazı yenilikler yapıldığını, iltizamla yönetilen bir kısım hazine gelirlerinin doğrudan alınmaya başlandığını ve 1830 genel nüfus sayımından hemen sonra mal-mülk yazımı yapıldığını biliyoruz. Bu bakımdan Tanzimat yönetiminin gerçekleştirmek istediği malî reform düşüncesi birdenbire ortaya çıkmış değildi. Geçmişte yapılan uygulamalara dayanıyor, bir adım daha ileri gidiliyordu. Vergi reformunun uygulanmasına merkeze yakın eyaletlerde başlandı. “*Muhassıl-ı emval*” adı ile sancaklara doğrudan hükümetçe atanan kimseler gönderilmeye başlandı. Bunların yanlarına bir mal, bir nüfus ve emlâk kâtibi verildiği gibi her sancak merkezinde vergilerin saptanıp dağıtımı ve diğer işlerin görüşülüp kararlaştırılması amacı ile “*Muhassıllık Meclisleri*” oluşturuldu. Meclis-i Vâlâ tarafından 25 Ocak 1840'da hazırlanan bir nizâmname ile muhassılların atanma ve çalışmaları belirlendi. Buna göre uygulama şöyle olacaktı.

Muhassıllık örgütünün oluşturulmasıyla İmparatorluğun kuruluşundan beri hem malî ve hem de idarî-askerî görevler yüklenmiş olan vali, sancakbeyi daha sonraları mütesellimlerin malî yükümlülükleri kalmamış bulunuyordu. Sancakların her türlü vergi gelirlerinin toplatılması işinin yerine getirilmesi, merkezden atanması muhassıllara bırakılmakla, yöneticilerin hazine gelirlerini kendi çıkartan doğrultusunda kullanmaları önlenmek istenmişti. Ayrıca, halk ayaklanmalarına, isyanlara yol açan vergi dağıtımı ve toplanması işinin çözüme bağlanması amaç edinmişti. Ancak çok kısa süren yeni uygulama, umulanın tersine sonuç verdi. 1840-1841 yıllarına ait hazine gelirlerinde çok büyük azalma görüldü. Bütün çabalara karşın kâr ve zarar şöyle dursun, kaç kuruş hasılat olduğunun ortaya çıkarılması mümkün olmadı. Muhassıllar birbirlerinden bağımsız olarak çalıştıkları için, toplanan vergilerin bir arada merkeze gönderilmesi de çok zaman alıyordu.

Tanzimat Fermanının ilanı sonrası vergilerin tahsisi ile alakalı düzenlemelerde gerçekleştirilmiştir. Kıbrıs Adasında bulunan gayri müslimler için bu uygulamalarda bazı sorunların vuku bulduğu görülmektedir. Tanzimat-ı Hayriyye gereğince muaf ve muaf olmayan haslar ve evkafların eşit tutulması hususundaki iradeye istinaden Kıbrıs'ta bulunan Tûr-ı Sina Manastırları'ndan da öşr alındığı, bunun üzerine başpiskopos tarafından yapılan itirazın incelenmesi neticesinde; 1256 senesinde bu manastırların muafiyetlerinin yenilendiği anlaşıldığından alınan öşrün geri verilerek bir daha öşür alınmaması hususunda Sadaret'ten gerekli emir gönderilmiştir.¹⁸

1843 yılına ait belgede ise Kıbrıs ahalisinin daha önce muaf tutuldukları vergilerinin Tanzimat-ı Hayriye kanunları gereğince 1257, 1258 ve 1259 seneleri vergilerinin hiçbir ayırım gözetmeden tahsil edilip Maliye Hazinesi'ne gönderilmesi istenmektedir. Vergi hususunda “...mu'âf ve gayr-i mu'âf siyân olarak her kesin emlâk, arâzî-i mevcûde ve menâfî', ticâret, hâl ve tahammüllerine göre” vergilerini vermesi istenmektedir. Söz konusu vergi konusunda ise “...Kıbrıs cezîresinde kürsî-i memleket olan Lefkoşa kazâsı ehl-i İslâmı Tanzîmât-ı Hayriye'nin

¹⁷ KŞS, Defter no:38, Hüküm:131, s.142, 7 Şaban 1256. (4 Ekim 1840).

¹⁸ KŞS, Defter no:39, Hüküm:62, 12 Rebiulahir 1258 (23 Mayıs 1842), s.28.

icrâsına değin tekâlif vâride ve mürettebât-ı mîriyyeden bir akçe vermeyüp hisselerine isâbet eden mebâliğ sâ'ir kazâ ve kurâ ahâlîsine tarh ve tahmîl olunagelmîş ise de iki yüz elli yedi senesinde cezîre-i mezbûrede dahi Tanzîmât-ı Hayriye'nin icrâsı cihetiyle sene-i merkûmede tesviye olunan vergüden kazâ-i mezbûr ehl-i İslâmı hissesine isâbet eden on bir bin doksan altı buçuk guruşun te'diye ve ifâsında ahâlî-i merkûme mûmâna 'at ve muhâlefet ederek meblağ-ı mezbûr tahsîl olunamayup hâlî üze kalmış ve bundan başka cezîre-i merkûmenin hâvî olduğu kazâlarda kâ'in İslâm ve re'âyâdan ba'zılar uhdellerinde bulunan çiftlikâtı mu'âf hükmünde tutarak çiftlikât-ı mezbûre için bir akçe vergü verilmemiş ve hâlbuki çiftlikât-ı mezbûre hasılâtlarına göre on bin guruş mikdârı vergüye müstahıkk bulunmuş olduğu tahkîk kılınmış olup bunların bu vechile üzerlerine edâsı lâzım gelen hisse-i vergülerini vermemek..” ifadeleri yer almaktadır.¹⁹

1843 tarihli belgeden anlaşıldığı üzere artık Ada'da, Timar tevcihlerinin bundan sonra Tanzimat kanunlarının uygulandığı yerlerde mahallî meclislerin mazbatasıyla, müstesna mahallerde ise valiler ve hakimlerin tahrirat ve ilamlarıyla yapılması kararlaştırılmıştır.²⁰

Başarısızlığın bir nedeni de muhassıllık görevine atanan kimselerin, eski mültezimlerle yakın ilişkileri olanlar arasından seçilmiş olmaları idi. Çıkarlarının zedeleneyeceğini anlayan derebey ailelerle, vergi uygulamasını anlamayan bazı kimselerin direnmeleri ve vergi vermek istememeleri uygulamayı güçleştirmekte idi. Geleneksel olarak vergi toplamada görevlilerin sık sık yaptıkları yolsuzlukla ra muhassıllann da katılmaları ayrı bir sorundu. Gülhâne Hatt-ı Hümayunu'nda üzerinde önemle durulan iltizam sorununa çözüm bulmak amacıyla getirilen muhassıllık kurumu, ifade etmeye çalıştığımız nedenlerle istenilen olumlu sonucu vermedi. Kısa süren uygulama dönemi sonunda yeniden vergi toplamada eski usule dönüldü. 1842 yılı başlannda muhassıllık kaldırıldı. Eyalet yönetiminde yeniden düzenlemeler yapıldı.²¹

Osman Bey'in azledilmesi ve Mehmed Talat Bey'in atanması ile Adada bulunan emlâkın miri, vakıf, muaf ve gayri muaf olanlarının ayrılarak geri kalanlarının vergilerinin tespiti ve tahsiline gereken ehemmiyeti vermekle vazifelendirilmiştir. 20 Ocak 1852 tarihinde Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaleti valisi Halil Ref'et Paşa ve Kıbrıs muhassılı Edhem Paşa'ya yazılan emirname Tanzimat'ın uygulanması konusunda maddi sıkıntıları ortaya koymaktadır. Tanzimat'ın bir an evvel tüm yurt sathında yürürlüğe girebilmesi için gerekli para “üç yüz elli bin kîse akçe beheri yigirmişer guruş i'tibârıyla sekiz milyon yedi yüz elli bin hisseye taksîm olunup elli bin kîsesi hizmet-i şâhânemde bulunan me'mûrîn-i ilmiye ve seyfiye ve kalemiye ile Dersa'âdetüm'de bulunan ahâlîden tahsîl olunmak üzere üç yüz bin kîsesi taşralar ahâlîsine bi't-tahsîs bu dahi her bir sancağın hâl-i mevkî' ve ahâlîsine ticâret ve temettu'ları ayrı tedkîk ile nüfûs i'tibârınca beher şahsdan ba'zı sancakda bir hisse ya'ni yigirmi guruş ve ba'zısında bir buçuk ya'ni otuz guruş ve ba'zısında dahi iki hisse ya'ni kırk guruş vermek ve neferen ashâb-ı iktidâr ve servet ve fakretleri nisbetiyle ziyâde verüp ashâb-ı acezeye i'âne etmek ve buraca sancaklar hakkında konulan esâs sancaklar tarafından kazâlara ve kazâlar cânibinden dahi kurâ ve çiftlik mahallâta olunacak taksîm için mikyâs ittihâz kılınmak üzere işbu hisselerin taksîmi husûsuna irâde-i seniyye-i mülûkânem müte'allık ve şeref-sudûr olarak muktezâ-yı münîfi üzere bu kâ'ideye tatbîkan Kıbrıs Adasının nüfûs itibârıyla her şahıstan bir hisse alınmak üzere otuz iki bin dokuz yüz on dört hisse ya'ni bin üç yüz on altı kîse küsûr iki yüz seksen guruş i'âne-i umûmî akçesi toplanacaktır.” Bu hisselerin Kıbrıs'ta yaşayan ahali ve Tebaa-i Devlet-i Aliyye'den taksim edilerek toplanması görevi ise muhassıla verilmiştir.²²

Tanzimat yönetiminde ülke, Eyalet-Sancak-Kaza olarak üç ana birime bölünmüştü. Sancak, Tanzimat öncesinde olduğu gibi asıl birim olmakla birlikte, kazalara birer müdür

¹⁹ KŞS, Defter no:39, Hüküm:145, 27 Safer 1259 (29 Mart 1843), s.78.

²⁰ KŞS, Defter no:39, Hüküm:211, 21 Receb 1259 (17 Ağustos 1843), s.112.

²¹ Musa Çadırcı, (1997). Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Ankara: TTK, s.209-211

²² KŞS, Defter no:42, Hüküm:271, s.195-196, 27 Rebiülevvel 1268 (20 Ocak 1852), s.195-196.

atanması sonunda, eyaletin bir alt birimi olmanın yanısıra en küçük idari birim olma niteliğini yitirmiştir. Muhassıllığın kaldırılması ile birlikte yapılan düzenleme sonucu 1842 yılı başlarından itibaren yeni idari bölünme, Tanzimatın uygulandığı yörelerde yürürlüğe girmiştir. Kaymakamlar, doğrudan Dahiliye Nezareti'ne bağlı olup, atanma ve diğer özlük işleri buraca yapıldı. Ancak, valilere karşı sorumlulukları olup, bağımsız olarak önemli kararlar alıp yürütme yetkileri sınırlı idi. 1849'dan sonra Sancak Meclisi denilen ve eyalet meclisine benzeyen kurul yardımı ile sancağı yöneten kaymakam, aynı zamanda bu meclisin de başkanı idi. Sancak Meclisi, Kaymakam, mal müdürü, hâkim, tahrirat ve mal başkâtipleri ve müslümanlarla müslüman olmayan toplulukların temsilcilerinden oluşuyordu. Eyalet meclisi yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak haftanın belli günlerinde toplanarak, sancağın yönetim, maliye, eğitim ve öğretim, belediye hizmetleri ile ilgili sorunlarını görüşüp kararlaştıracaktı. Şeriatı ilgilendiren davalar dışında kalanlar, kanun ve tüzüklerin öngördüğü biçimde görüşüp sonuçlandırmakta sancak meclisinin görevi idi. Özellikle güvenliğin sağlanması için gereken önlemlerin alınmasında kaymakamla birlikte meclis de sorumlu tutulmuştu. Yol kesme, hırsızlık ve benzeri eşkıyalık olayları görüldüğünde, kaymakam derhal meclisi toplayacak, gerekli görüşmeler yapıldıktan sonra yeterli asker gönderilerek suçluların yakalanması sağlanacaktı.²³

Tanzimat ile idari yönetimde yapılan değişimler Kıbrıs Adasında da zamanla tatbik edilmiştir. 1852 yılında, "... Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâleti vâlîsi vezîr-i dirây-ı semîrim Halil Rifat Paşa ... Kıbrıs Cezîresi Muhassılı Edhem Paşa..."²⁴ diye devam eden emrişeriften anlaşılacağı üzere Kıbrıs Adası Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletine bağlı ve muhassıl tarafından idare edilirken, 1853 yılına ait bir başka belgede ise, Ada idaresinin Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaleti valisine bağlı olduğu görülmektedir. "Cezîre-i [Cezâyir-i] Bahr-i Sefîd Eyâleti Vâlîsi vezîrüm İsmail Paşa Kıbrıs Cezîresi Kâ'immakâmı Şerif Paşa..."²⁵

II. Mahmut dönemi ülke yönetiminde yapılan yeniliklerden birisi de muhtarlık kurumunun oluşturulmasıdır. Günümüzde ufak tefek değişikliklerle varlığını sürdürmekte olan muhtarlık kuruluncaya kadar Osmanlı İmparatorluğunda köylerde "Kethüda", "İhtiyar" bazen de "Muhtar" denilen kimselerin bulunduğu, bunların köyü temsilen bazı görevler yaptıkları bilinmektedir. Kentlerde ise mahalle düzeyinde aynı görevleri imamlar yerine getirmekte idiler. Alınan önlemlerden biriside İstanbul mahallelerinde 1829 yılında muhtarlık örgütünün kurulması da yer almaktadır. Muhtarlar kentin mahallelerinde güvenliğin sağlanması, nüfusun denetim altında tutulması için gerekli yetkilerle donatılmıştı. Başkent dışındaki kent, kasaba ve köylerde muhtarlığın kurulması ise 1833- 1836 yılları arasına başlamaktadır. Halkın bu örgütlemeye hoşnut olduğunu II. Mahmut öğrenince, bütün ülkede muhtarlık kurulmasını emretmiştir. Rumeli ve Anadolu'da bulunan vali, mutasarrıf ve mütesellimlere bunun için gönderilen fermanlarda teşkilâtın nasıl kurulacağına ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmiş, muhtarların görevleri açıklanmıştır.²⁶

Başlayan değişim ile birlikte, Kıbrıs'ta da kaza ve kasaba merkezleriyle köylere tayin edilen muhtarlara Darphane'den imal edilen mühürler verilmesi, bir yerden başka bir yere gidecekler imam ve muhtar ve kocabaşların mührüyle tasdik edilmiş tezkire verilmedikçe kendilerine mürur tezkiresi verilemeyeceği, Dersaadet'e gelecekler ise müddet tayin edilerek mürur tezkiresi verilmesi, nakil ve seyahat nizamnamesine uygun şekilde hareket edilmesi, aksine hareket edenlerin cezalandırılacağı kat'i surette belirtilmiştir.²⁷ Başka bir kayıta, vergi tahsilinin sekteye uğramaması için reyanın ve Müslüman ahalinin tahrir zamanında memleketlerinde bulunmaları, başka yerlere gitmeleri gerektiğinde de, reyanın kocabaşlarına

²³ Çadircı, 1997:236

²⁴ KŞS, Defter no:42, Hüküm:271, s.195-196, 27 Rebiulevvel 1268 (20 Ocak 1852), s.195.

²⁵ KŞS, Defter no:42, Hüküm no:368, s.:259, 15 Receb 1269. (24 Nisan 1853)

²⁶ Çadircı, age:38

²⁷ KŞS, Defter No:38, Hüküm: 23, s.34, 1 Rebiulevvel 1255. (15 Mayıs 1839), s.34-35.

1 MAYIS SOSYAL POLİTİKALAR VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

1 Mayıs 2019 / Ankara - Türkiye

Müslümanların da sağlam kefillere bağlanarak defter nazırlarınca ruhsat tezkiresi verilmesi istenmektedir.²⁸ Belgede ifade edilen hususiyetlerin uygulanmasında titizlik istenmekte bu noktada gayrimüslimler ve Müslümanlar sorumluluk altına alınmakta idi.

15 Mayıs 1839 tarihi itibarıyla Kıbrıs'ta da muhtarlık teşkilatları kurulmaya başlanmıştır.²⁹ 4 Temmuz 1839 tarihli tezkirede, Lefkoşa'nın Tophane mahallesine Attar Hacı Mehmed Efendi bin Ali'nin muhtar-ı evvel tayin edildiğinden mahalleden başka yere gidecek olanların ve mahalleye gelenlerin kaydının yapılması ve kayıtsız hiçbir kimseye mühürlü tezkire verilmemesi, durumu şüpheli şahısların Dersaâdet'e gönderilmemesi talep edilmektedir.³⁰

25 Şubat 1840 tarihli belgeden anladığımız gibi Kıbrıs Adasında diğer mahallelere de Defter Nazırı Hacı Hüseyin Ağa tarafından muhtar tayini gerçekleştirilmiştir. Belgede zikredilen mahalleler ve atanan muhtarlar ise şunlardır.³¹

Mahalle-i Mahmudpaşa İmâmı Mehmed Lebib Efendi ibn-i Halil	Muhtâr-ı evvel Hüseyin Ağa ibn-i el-Hâc Osman	Muhtâr-ı sâni Mehmed bin İbrahim
Mahalle-i Nevbethâne İmâmı Hâfız Hasan bin Hâfız Osman	Muhtâr-ı evvel Cezâyirli Mustafa Ağa bin Mehmed	Muhtâr-ı sâni Mehmed Emin bin Abdüllatif
Mahalle-i Tophâne İmâmı Hasan Efendi ibn-i Debbâğ Musu	Muhtâr-ı evvel Attâr el- Hâc Mehmed Efendi ibn-i Ali	Muhtâr-ı sâni Mustafa bin Ali
Mahalle-i Ebû Kavukpaşa İmâmı Ali Efendi ibn-i Mehmed	Muhtâr-ı Evvel Hacı Hüseyin bin Kapucı Mehmed	Muhtâr-ı sâni Papuşcu Usta Abdurrahman bin Hasan
Mahalle-i İbrahimpaşa İmâmı Atabezâde el-Hâc Ali Efendi ibn-i el-Hâc İbrahim Efendi	Muhtâr-ı evvel İbrahim Çavuş bin Salih	Muhtâr-ı sâni Hüseyin bin Mustafa
Mahalle-i Abdiçavuş İmâmı Feyzullah Efendi-zâde Mehmed Efendi	Muhtâr-ı evvel Hacı Mehmed bin Mustafa	Muhtâr-ı sâni Ahmed Raşid bin Osman
Mahalle-i Tahte'l-kal'a İmâmı Mustafa Efendi ibn-i Hacı Yusuf Efendi	Muhtâr-ı evvel Markubcu Hacı Hüseyin bin Abdülaziz	Muhtâr-ı sâni Ömer Efendi ibn-i el-Hâc Ahmed

²⁸ KŞS, Defter No:38, Hüküm: 85, s.96, 9 Muharrem 1256. (13 Mart 1840)

²⁹ Çiçek, 2000: 1254

³⁰ KŞS, Defter no:38, Hüküm:24, s.35,21 Rebiulahir 1255. (4 Temmuz 1839)

³¹ KŞS, Defter no:38, Hüküm:25, s.36, 21 Zilhicce 1255. (25 Şubat 1840)

1 MAYIS SOSYAL POLİTİKALAR VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

1 Mayıs 2019 / Ankara - Türkiye

Mahalle-i Ömeriye İmâmı Hatîbzâde Mustafa Efendi	Muhtâr-ı evvel Menlâ Mehmed bin el-Hâc Ahmed	Muhtâr-ı sâni Menlâ Ali bin Hâc Murabıt
Mahalle-i Haydarpaşa İmâmı Ahmed Efendi bin Hacı Mustafa Efendi	Muhtâr-ı evvel Veli Dede bin Ali	
Mahalle-i Karamanzâde İmâmı İleksiz-zâde Mehmed Efendi	Muhtâr-ı evvel Rikâb- zâde Hasan Ağa bin Ali	Muhtâr-ı sâni Hasan Ağa bin Hüseyin
Mahalle-i Câmi‘i Cedîd İmâmı Ahmed Efendi bin Hacı Yusuf Efendi	Muhtâr-ı evvel Pehrîzoğlu Menlâ Hüseyin	Muhtâr-ı sâni Na‘iband Ali bin Süleymân

Osmanlı İmparatorluğu’nda hukukla ilgili bütün sorunlar, İslâm hukukunun öngördüğü kurallar çerçevesinde şeriat mahkemelerinde görüşülüp sonuçlandırmakta idi. Tanzimat’ın ilân edildiği 1839’dan birkaç yıl sonrasına kadar bu kurum dışında “*haklaştırma*” işleminin yapıldığı yetkili başka bir kuruluş yoktu. Bu mahkemelerde yalnız kişiler arasındaki anlaşmazlıklar değil, şehir ve kasabaların belediye işleri, alım-satım işlemleri, vekâlet, veraset gibi geniş kitleleri ilgilendiren güncel yaşantının ayurılmaz bir parçası olan işlerin yanısıra, hükümet merkezinden gönderilen emir ve fermanların halka duyurulması, vergilerin dağıtımı gibi işlerde yapılmakta idi.³²

1571 yılında fethi tamamlandıktan sonra adada kurulan adliye sistemi başlangıçta 13 kaza bölgesi esas alınarak oluşturulmuştur.³³ Ada, Rumeli Kazaskerliği görev sahası içerisinde yer aldığından burada görev alan kadılar Rumeli Kazaskerliği tarafından atanmıştır. Lefkoşa Kadılığı’na Seyyid Osman İzzî Efendi’nin tayin edilmesine dair 1840 tarihli belgede, “...*Kıbrıs cezîresi nakîb-i sâbıkı es-Seyyid Osman İzzî Efendi kâm-yâb ba‘de’t-tahiyyeti’l-vâfiye inhâ olunur ki; zât-ı hazret-i Fetvâ-penâhi’nin intihâb ve tercihlerine binâ’en cezîrede kâ’in ber-vech-i arpalık mutasarrıf olduğum Lefkoşa kazâsının umûr-ı niyâbet-i şer‘iyyesi...*” şeklinde devam eden belge El-fakîr Sırrı-zâde Abdurrahman el-Kâdî be-Asker-i Rumeli mührü ile bitmektedir.³⁴

SONUÇ

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Fermanının ilanının yarattığı tepki mutlaka her kesim için farklı olmuştur. Devletin bu noktaya gelişinde bildiğimiz amil olan etkenler beklenti içinde olan bazı kesimleri hayliyle heyecanlandırmış olmalıdır. Tanzimat’ın ilanı ile birlikte merkezden taşraya yazışmalar yapılmış olmakla birlikte uygulamaya geçilmesi noktasında bir eş zamanlık sağlanamadığı da bir gerçektir. Uygulamaların anlaşılabilmesi, ülkenin merkezden uzak bölgelerinin denetlenememesi bunda ki etkenlerdendir. Çalışmamızda Kıbrıs örneğinde bunu irdelemeye çalıştık. Tanzimat’ın getirdiği yenilikler mali ve idari konularda başlangıçta bir akım sorunlar doğurmuşsa da zaman içerisinde bu sorunların halledildiği ve kurumların oluşturularak, Tanzimat’ın ilkeleri doğrultusunda kurumların ve işleyişin sağlandığı görülmektedir.

³² Çadircı, age:79

³³ M. Akif Erdoğan, (2001). “The Judicial Court In Ottoman Cyprus (1580-1640)”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, sa.16, s.9.

³⁴ KŞS, Defter no:38, Hüküm no:128, s.140, 15 Şaban 1256. (12 Ekim 1840)

KAYNAKLAR

Kıbrıs Şeriyeye Sicil Defterleri

Defter No:38, Hüküm No: 23, 24, 25, 51, 66, 85, 106, 119, 120, 128, 129, 130, 131.

Defter No: 39, Hüküm No: 62, 145, 211.

Defter No: 42, Hüküm No: 271, 368.

Çadırcı, Musa (1994). “Tanzimatın Uygulanmasında Güçlükler”, Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara: 31 Ekim – 3 Kasım 1989, s.295-299.

Çadırcı, Musa (1997). Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Çetinkaya, Bayramali (2002).”Modern Türkiye’nin Felsefi Kökenleri”, C. Ü. İ. F. Dergisi, sa: 2, ss.65-91.

Çiçek, Kemal. (1999). “Kıbrıs’ta Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu”, *XII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, c.3, Ankara: Türk Tarih Kurumu, ss.1253-1259.

Doğan, İlyas. (1999). Tanzimat Sonrası Arayışlar- Çağdaşlaşma ya da Modernleşme Kavramı, *Kamu Hukuku Arşivi*, S.2, ss.105-121.

Engelhardt, (1999), Tanzimat ve Türkiye, (çev.Ali Reşad), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Erdoğan, M. Akif. (2001). “The Judicial Court In Ottoman Cyprus (1580-1640)”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, sa.16, ss.6-13.

Eren, Ahmet Cevat. (2007). Tanzimât Fermanı ve Dönemi, İstanbul:Derin Yayınları.

İnalçık, Halil. (1996).”Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu”, Osmanlı İmparatorluğu - Toplum ve Ekonomi, İstanbul: Eren Yayınları.

T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2000). Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı Ve Türk Vakıfları), Ankara.

EKLER

EK:1

Sûret-i hatt-ı hümayûn.

Manzûr-ı hümayûnum olmuştur.

İşbu cezâ kânûnnâmesi doğrusu pek güzel ve etrâflı kaleme alınmış olduğundan taraf-ı şâhânemizden dahi kabûl ve tasdik olunmuştur. Bunun ahkâm-ı mündericesinin muhâfaza ve icrâsı taraf-ı hümayûnumuzdan ve cümle tarafından olunan ahd ü mîsâk iktizâsınca herkese farîza-i zimmet olmağla ana göre bu husûslarda gâyet müdakkikâne ve mû-şikâfâne hareket olunmak lâzımdır ve bu mü’esses olan kânûnnâmenin aslı cümle kavânînin hâmi-i kavîsi olan Meclis-i Ahkâm-ı Adliye’de hıfz olunarak nüsh-ı matbû’ası dahi kâffe-i mehkâkimde ve Memâlik-i Devlet-i Aliyyem’izin meşveret meclislerinde vesâ’ir iktizâ eden yerlerde bulunup da mevâdd-ı kânûniyye ve nizâmiyyede ana mürâca‘at olunmak lâzım geleceğinden bu husûsun dahi icrâ-yı iktizâsına ibtidâr olunsun ve ba‘zı zeyl ve ilâvesi muktezî olan şeyler oldukca anın dahi icâbına bakılsun.

MUKADDİME

Beyâz üzerine şeref-sudûr buyurulup geçen elli beş senesi Şa‘bân-ı Şerîf’inin yigirmi altıncı günü Gülhâne’de kırâ’et olunan hatt-ı hümayûn-ı ma‘delet-makrûn-ı hazret-i şâhâne mücebince kâffe-i teb‘a-i Devlet-i Aliyye bilâ-istisnâ emniyet-i cân ve mâl ve mahfûziyyet-i ırz ve nâmûs hukûk-ı mefrûzasına ez-sernev nâ’il olmuş ve ber-muktezâ-yı hürriyet-i şer‘iyye huzûr u kânûnda ve mevâdd-ı hukûkiyyede herkesin yeksân ve siyyân olması umûr-ı tabî’iyyeden bulunmuş olmağla ba‘d-ezîn herkes kendi hukûkunu bilüp andan vaz geçmemek ve diğer birisi kendi hukûnuna tasallut edecek olur ise anın def‘ini da‘vâya muktedir olmak ve kavânîn-i mü’esseseye muhâlif hareket edenler her kim ve kangı rütbede olur ise olsun haklarında mücâzât-ı mukarrere icrâ olunmak üze bâ-irâde-i seniyye tertîb olunan cezâ kânûnnâmesidir.

Evvelki Fasil

Birinci mâtde: Bilâ-istisnâ teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olanların metbû'-ı şer'îsi olan pâdişâhına ihânet ve Devlet-i Aliyye aleyhine îkâz-ı fitneye cesâret ve katl-i nefse cür'et misillü bir hareket-i sarîhası vukû' bulup da şer'an ve kânûnen ve alenen ve tahkîkât-ı lâzime ve tedkîkât-ı mukteziye ile kirâren ve mirâren da'vâsı görölerek bilâ-garaz cünhası ba'de's-sübût hükm terettüb etmeksizin hafî ve celî ve katîlen ve tesmîmen ve gerek her dürlü suver-i mümkün ile hiç kimsenin cânına kasd olunmamasına taraf-ı eşref-i hazret-i şâhânedan ahd ü mîsâk buyurulmuş olduğundan Devlet-i Aliyye me'mûrlarından ve ale'l-ıtlâk sâ'ir eşhâsdan hiç kimse diğeri birisinin cânına kasd edemeyeceğine binâ'en farazâ vüzerâdan birisi tarafından bir çobanın bile cânına kasd vukû'unda ol vezîrin hakkında dahi kısâs-ı şer'î icrâ oluna.

İkinci mâtde: El-hâsıl işbu katl-i nefis mâttesinde büyük ve küçük müsâvî tutula.

Üçüncü mâtde: Bu makûle katl mâtdeleleri Dersa'âdet'de olur ise mutlakâ huzûr-ı Fetvâ-penâhî'de görölerek tevâtüren sâbit olup şâhidleri dahi kemâl-i dikkat ile tezkiye birle hakîkat-i hâl tahakkuk etmedikçe ve ba'dehû ve ba'dehû hâkpây-ı hümayûna arz ile fermân-ı âlî sâdir olmadıkça icrâsı câ'iz olmaya.

Dördüncü mâtde: Taşralarda dahi vukû' buldukda memleket meclis-i meşveretinde ma'rifet-i şer'le şerâ'it-i muharrereye tatbîkan da'vâsı görölüp ba'dehû i'lâm-ı şer'îsi ve meclis mazbatası Dersa'âdet'e bi'l-irsâl taraf-ı Fetvâ-penâhî'ye takdîm ile tasdîk olunup andan sonra dahi kezâlik hâk-pây-ı hümayûna arz ile fermân-ı âlî gönderilmedikçe icrâ olunmaya.

İkinci Fasil

Birinci mâtde: Sâ'î-i bi'l-fesâd olanlar iki sûretten hâlî olmayup birinsi kavlen ve diğeri fi'len olacağından meselâ bir âdem diğeri bir âdemi veyâhûd bir takım âdemleri Devlet-i Aliyye'ye ve kavânîn ve nizâmâta mugâyir harekâta tergîb vâdisinde fesâdli sözler söyleyecek olur ise bir seneden beş seneye kadar fesâdının derecesine göre vaz'-ı kürek oluna.

İkinci mâtde: Fi'len olduğu hâlde ya'ni bir kimseyi veyâ bir takım âdemleri bağy ve isyâna da'vet etmek ve anlara esliha ve barut vermek gibi şeylere tasaddî edecek olduğu takdîrde bu makûlelerin cünhası pek azîm olacağından katl ve i'dâm kılma. Şu kadar ki bu makûle siyâseten katl olunacakların i'dâmına hükm olunduktan sonra taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîye arz ve istîzân olunduktan sonra sâhib-i cünhanın katle bedel mü'ebbeden küreğe vaz'ı idâre-i merâhim-âde-i cenâb-ı şâhâneye müveffez ola.

Üçüncü mâtde: Bu misillü fesâd-ı kavli ve fi'liye cesâret edenler Dersa'âdet'de oldukları hâlde da'vâlarının rü'yeti ve tevâtüren isbâtı mutlakâ Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye mahsûs ve münhasıra buluna.

Dördüncü mâtde: Taşralarda vukû' bulduğu takdîrde dahi evvel-i emrde memleket meclisinde görölüp ba'dehû meclis mazbatasıyla berâber ol âdem ve iktizâ eden şâhidler Dersa'âdet'e celb ile kezâlik Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'de tekrâr da'vâsı görüle.

Üçüncü Fasil

Birinci mâtde: Irz ve nâmûs dahi kişinin cânı gibi azîz ve muhterem olarak muhâfaza ve vikâyesi muktezâ-yı hamiyyet ve mübteğâ-yı insâniyyetden olup farazâ bir âdemin i'tibârına dokunacak söz söylemek ve bir âdemi döğmek ve bir şahsa sövmek anın nâmûsunu hetk etmek demek olduğundan ve bundan böyle zâbitân-ı askeriye ve neferât ve kavvâs vesâ'ir umûr-ı zabtiye ve rabtiye me'mûrları hod be-hod kimseyi dövemeyüp ve kimseye bed lakırdı söylemeyüp fakat anların me'mûriyetleri zükaklarda gavgâ ve nizâ' vukû'unda ve ba'zı erbâb-ı töhmetin zühûrunda tutup hiçbir şey yapmaksızın doğruca iktizâ aden zâbita mahalline götürüp teslim etmekden ibâret olacağından fi mâ-ba'd gerek umûr-ı zabtiye ve rabtiyeye me'mûr olan asâkir ve kavvâslardan ve ale'l-ıtlâk her kangı rütbe ve sınıftan olur ise olsun her kim bir gayrisına sövecek ve i'tibârına dokunur söz söyleyecek olur ise farazâ bu keyfiyyet Dersa'âdet'de vukû' bulupda buna mütecâsir olan dahi ya Devlet-i Aliyye'nin ashâb-ı merâtibinden veyâhûd ulemâdan olur ise da'vâsı mutlakâ Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'de görölerek cünhasının cesâmetine ve derecesine göre zâbiti tarafından beş günden yigirmi beş

güne kadar mahbûs ola ve cünhası gâyet hafif olduğu tebeyyün ettiği takdîrde meclisce kendisini tekdîr ve tevbîh ile iktifâ oluna.

İkinci mâtde: Ashâb-ı merâtib ve ulemâdan biriyle zâbitân-ı askeriye den biri beyninde bu misillü bir şey vukû'unda da'vâsı kezâlik Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'de görölüp zâbitân-ı askeriye den olan şahsın askerî kânûnnâmesi iktizâsınca te'dîbi icrâ olunmak için Bâb-ı Ser'askerî'ye ve Hâssa ve Bahriye takımından oldukları hâlde dahi kezâlik mahallerine havâle kılma.

Üçüncü mâtde: Ashâb-ı merâtibden olmayanlardan birinin her kangı sınıftan olur ise olsun avâm-ı nâsın bu makûle da'vası ve nizâ'ı zuhûrunda mahallî zâbiti tarafında tutularak ol mahalde bulunan mahkemede da'vâsı rü'yet ve isbât olunduktan sonra her kangı tarafa mensûb ise zîrde gösterilecek te'dîbinin icrâsı için i'âm-ı şer'îsiyle berâber oraya gönderile ve bu takımdan neferât-ı askeriye nin ve askerden ma'dûd olan kavvâs takımının te'dîbât-ı icâbiyyesi askerî kânûnnâmesine tatbîkan icrâ olunacağından anlardan mâ'adâsının ber-minvâl-i muharrer sövmek ve nâmûs ve i'tibâra dokunur bir söz söylemek misillü harekâta tasaddîsi takdîrde kezâlik kabâhati hafife olur ise tekdîr ve tevbîh ile iktifâ olunup ağırca olduğu sûrette beş günden yigirmi beş güne kadar habs etdirile.

Dördüncü mâtde: Taşra memleketlerde bu misillü mâtde ler vukû'unda da'vâları beher hâl Meclis-i Meşveret'de rü'yet olunarak te'dîbleri zâbiti ma'rifetiyle icrâ kılma.

Beşinci mâtde: Kezâlik her kangı sınıftan olur ise olsun bir kimse diğ er bir kimseye el kaldırıp döğecek veyâhûd bir âlet ile darb idecek olur ise ber-minvâl-i muharrer iktizâ eden mahalde da'vâsı göröldükden sonra kabâhatinin derecesine göre onbeş günden üç aya kadar habs oluna ve bu mâtde ler kuru iftirâ ile hükm olunmayıp tahkîk ve tedkîkine bakılarak müfterînin iftirâsı tebeyyün etdikde müfterî bulunan şahs dahi te'dîben beş günden kırk beş güne kadar mahbûs ola.

Dördüncü Fasl:

Birinci mâtde: Taraf-ı Devlet-i Aliyye'den kimsenin mâl ve emlâkine vaz'-ı yed olunmayacağına cânib-i ma'âlî-menâkıb-ı hazret-i şâhânen den kezâlik ahd ü mîsâk buyurulmuş olduğundan büyük ve küçük bir kimse diğ er birisinin mâl ve emlâkine bi-gayr-i hakkın ta'arruz ve tasallut ve müdâhele etmek veyâhûd cebren almak ve satdırmak için bi'z-zât veyâhûd bi'l-vâsıta icbâr eylemek misillü şeyler ve chen mine'l-vücûh câ'iz olamaya.

İkinci mâtde: Ba'd-ezîn bu misillü mâtde-i memnû'a ve mekrûhaya cesâret eden olur ise farazâ birinin mâl ve emlâkine tasallutu vukû'unda men' u def' olunup şâyed bir takrîb ile zabt etmiş bulunur ise mazbût olan mâl ve emlâk mevcûd ise aynen değı l ise semenen sâhib olana redd etdirildikten başka ol şahsın hilâf-ı kânûn harekete cesâretine binâ'en erbâb-ı menâsıb ve me'mûrînden ise hizmetinden tard ve ihrâc olunup bu takımdan olmadığı hâlde memleketden âhar mahalle bir sene durmak üzre nefy ve tağrîb kılma.

Beşinci Fasl:

Birinci mâtde: Çünkü kâffe-i ulemâ ve vükelâ ve vüzerâ ve ümerâ-yı askeriye ve ricâl vesâ'ir me'mûrîn-i Devlet-i Aliyye ve efrâd-ı asâkir ve'l-hâsıl kangı sınıf ve milletden olur ise olsun mecmû'-ı müstahdemîn mikdâr-ı kifâye ma'âş ve mâhiyyeler ile muvazzaf olduklarından artık irtişâyâ ve irtişâdan ma'dûd hedâyâ ahzına hiç mahal kalmamış olmağı la fî mâ-ba'd bu fi'l-i mekrûha cesâret olunamaya.

İkinci mâtde: Eğ erçi cesâret eden olur ise aldığı rüşvet beytü'l-mâle teslîm olunmak üzre alınup mürteşî bulunan âdem dahi erbâb-ı menâsıb ve me'mûrînden bulunduğu hâlde ba'd-ezîn menâsıb ve me'mûriyet-i Devlet-i Aliyye'de kullanılmamak üzre bulunduğu hizmetden azl ve ihrâc ve rütbesinden hatt u tenzîl ile üç sene müddet için küreğ e vaz' kılma.

Üçüncü mâtde: Bir güne me'mûriyyet ve hizmet erbâbından bulunmadığı sûrette âtîde hiçbir mesâlih-i Devlet-i Aliyye'de istihdâm olunmamak üzre kezâlik üç sene müddet için vaz'-ı kürek kılma.

1 MAYIS SOSYAL POLİTİKALAR VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

1 Mayıs 2019 / Ankara - Türkiye

Dördüncü mâtde: Dâ'ini olan şahs hakkında dahi mürteşî hakkında mukarrer olan cezâ ve mu'âmelât aynıyla icrâ oluna.

Beşinci mâtde: Dâ'ini olan âdem şâyed kendü emel-i mahsûsunu tezvîc ümîdiyle ve kendü rızâsıyla vermeyüp de mücerred mürteşînin icbâr ve ihâfesiyle vermiş ise ol hâlde mazlûm olacağından verdiği şeyin kendisine redd ve i'tâ etdirilmesi câ'iz ola fakat öyle mecbûren verdiği hâlde anı vaktiyle mahalline haber vermemek kendiye bir nev' kabâhat olacağından akîbinde haber vermez ise te'dîben bir sene müddet için memleketinden âhar mahalle nefy ve tagrîb oluna.

Altıncı mâtde: Ba'zı te'âtisi mu'tâd olan hedâyâ-yı resmiye ve aleniyenin kabûlü dahi mutlakâ irâde-i seniyye-i hazret-i şânîye mütevakkıf buluna.

Yedinci mâtde: Dügünlerde ve ba'zı cihetlerde dostâne ve muhibbâne i'tâsı mesnûn olan hedâyânın dahi cins ve mikdârı başkaca bir kânûn ile tebeyyûn ve tahdîd olunarak anın tecâvüzü bir vaktde câ'iz olmaya.

Altıncı Fasil:

Birinci madde: Devlet-i Aliyye'nin umûr-ı mâliyesinden bulunan ya'ni tahsîlât ve i'mâlât ve masârifât husûslarına me'mûr olanlar ve taşralarda olan muhassıllar ve gümrük ve ebniye ümenâsı ve anların istihdâm edeceği âdemler hâllü hâlince sâye-i Devlet-i Aliyye'de kâffeten muvazzaf olduklarından artık bunlar için irtikâb ve sirkate kat'â mahal kalmamakla ba'd-ezîn bu fi'l-i mekrûhdan kemâliyle ittikâ oluna.

İkinci mâtde: El-hâsıl taraf-ı eşref-i hazret-i şâhânedan kendüsüne ta'yîn olunan ma'âşdan mâ'adâ hiçbir nâm ve vesîle ile bir yerden bir akçe alınması câ'iz olmaya.

Üçüncü mâtde: Şâyed bu sirkat töhmetine cesâret eden olur ise ya'ni az çok bir şeye irtikâb eder ise her kangı rütbe-i âliyede bulunur ise bulunsun alenen muhâkeme olunarak cünhası sâbit olduktan sonra fakat emvâl-i mesrûka yedinden nez' ve istirdâd ve nakd-i mevcûdu olmadığı hâlde yalnız ol mikdâr şey emvâl ve emlâkinden isti'fâ ile kendüsi fî mâ-ba'd mesâlih-i Devlet-i Aliyye'de istihdâm olunmamak şartıyla rütbesinden hatt u tenzîl olunarak üç sene müddet için kürege vaz' oluna.

Yedinci Fasil:

Birinci mâtde: Bundan böyle tahsîlât ve i'mâlât ve masârifât me'mûrları mâh be-mâh rü'yet olunan hesâb-ı âdîlerinden başka senede bir kerre dahi muhâsebeleri hesâba me'mûr olacak aklâm ma'rifetiyle yegân yegân rü'yet ve istiknâh olunduktan sonra defterlerini Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye arz etmeye ve her bir ahz u i'tâlarından dolayı meclisce mes'ûl olacaklarından makbûzât ve medfû'âtından bir şey çaldırmış ise mâl-ı mesrûka sirkat eden âdemden istirdâd olunarak te'dîbi sirkat cezâsına tatbîkan icrâ kılın ve asıl me'mûr olan zât dahi bu kaziyyeye vâkıf olduktan sonra iğmâz ve müsâ'ade etmiş ise azl ile te'dîb oluna.

İkinci mâtde: Bir me'mûr icâb etmeyecek şeye ve mahalle akçe i'tâsıyla mâl-ı mîrîyi itlâf etmiş ise ve i'mâl olunan mühimmât vesâ'ir eşyâ irâ'e olunacak nümûneye tevâfuk etmez ise tebeyyûn edecek telef ve zarar me'mûrîne tazmîn etdirile.

Üçüncü mâtde: Çünkü her bir me'mûr makbûzât ve medfû'âtından dolayı meclisce mes'ûl ve zararına dâmin olacağından istihdâm edecekleri âdemlerin kendü indlerinde mu'temed ve mü'temen olması lâzım geleceğine binâ'en ba'd-ezîn o makûle hizmetlerde hiçbir tarafın hâtırı için âdem istihdâmı câ'iz olmaya.

Dördüncü mâtde: Bu mes'ûliyyet mâttesi yalnız makbûzât ve medfû'âta münhasır olmayup çünkü Meclis-i Ahkâm-ı Adliye cemî' kavânîn-i mü'essesenin ve nizâmât-ı mevzû'anın hâmî-i kavîsi olacağından mecmû' ulemâ ve vükelâ ve kâffeten me'mûrîn ve müstahdemîn umûr-ı me'mûrelerine dâ'ir her bir ef'âl ve hareketlerinden dolayı meclisce mes'ûl olarak farazâ birisine maslahat-ı me'mûresinde tekâsülüne dâ'ir bir şey azv olunup da tebri'e-i zimmete muktedir olmadığı ve ekseriyet-ârâ anın aleyhinde bulunduğu hâlde ol me'mûr derhâl mansıbından isti'fâya mecbûr ola.

Sezinci Fasil:

1 MAYIS SOSYAL POLİTİKALAR VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

1 Mayıs 2019 / Ankara - Türkiye

Birinci madde: Her bir memleketde hükûmet üç nev' olup birisi hükkâm efendiler ki umûr-ı şer'iyeye ve kânûniyyenin emîn ve hâfızlarıdır ve biri müşîrân ve ümerâ-yı askeriyyedir ki memleketlerin âsâyiş ve istirâhatı ve vikâye-i nizâmât-ı mevzû'âsı anların uhdelerine muhavvel ve müfevvizdir ve üçüncüsü umûr-ı mâliyyeye me'mûr muhassıllardır ki emvâl-i mürettebe-i Devlet-i Aliyye'nin tahsîl ve istîfâsı ve vakt ü zamânıyla bu tarafa isrâsı bunların mesâlih-i mahsûsasıdır. Bunların mesâlih-i vâkı'âyı beynlerinde ve bulundukları memleketin meclisinde tefâvüt-i merâtibe bakılmayarak garazsızca ve karındaşca müzâkere ve icâbına göre birbirlerine mu'âvenet etmeleri iktizâ-yı me'mûriyetlerinden ise de birinin haberi olmaksızın anın umûruna diğerinin müdâhalesi kat'â câ'iz olmaya.

İkinci maddede: Şâyed müdâheleden ve cihât-ı sâ'ireden dolayı beynlerinde münâfese zuhûruyla iştikâ vâkı' olur ise tahkîkât-ı lâzıme ve tedkîkât-ı mukteziye ile ba'del-muhâkeme töhmet ve kabâhat her kangı tarafda tahakkuk eder ise anın te'dîbine bakıla.

Dokuzuncu Fasil:

Birinci madde: Kavânîn-i cedîde iktizâsınca herkes ale's-seviye imtiyâzât-ı tabî'iyeye ve hukûk-ı mefrûzasına nâ'il olmuş ise de cümlesi emr-i ulû'l-emre ve ahkâm-ı şer'iyeye ve kânûniyyeye itâ'at ve inkıyâd ile me'mûr ve mecbûr olarak aksine hareketi takdîrinde mes'ûl ve mu'âteb olacağından ez-cümle büyük ve küçük herkes kuvvet-i mâliye ve kemmiyyet-i emlakine göre ta'yîn olunacak vergisini vakt ü zamânıyla vermesi farîza-i zimmeti olmağla bu husûsda muhâlefeti vukû'unda ahz ve habs ile icbâr oluna.

İkinci maddede: Zâbit tarafından li-maslahatin istenilüp de özr-i hakîkîsi olmaksızın gelmez ise li-ecli't-te'dîb on günden kırk güne kadar habs kılına ve zâbit tarafından gidecek âdeme muhâlefet gösterenler hakkında mu'âmele-i cebriye icrâsı câ'iz ola.

Üçüncü maddede: Umûr-ı zabtiye ve rabtiye me'mûrlarına karşı durup silâh çekmek misillü hâlât-ı reddiyyeye cesâret edenler mukayyeden Dersa'âdet'e gönderilüp iki sene ve silâh boşaltmış olduğu hâlde velev rast gelmemiş olsa bile üç sene ve gerek kurşun vesâ'ir âlet-i câriha ile mecrûh etmiş olduğu sûrette dahi iltiyâmına kadar masârıfı andan alnup kendüsi beş sene müddet için vaz'-ı kürek oluna ve mecrûh olunan âdem cerîhan vefât ettiği hâlde artık maddede-i katl mes'elesine intikâl etmiş olacağından fasl-ı evvelde mûnderic olan ahkâm-ı kısısiyyeye tatbikan icrâsı lâzım gelir.

Onuncu Fasil

Birinci madde: Ale'l-ıtlâk nâsdan birisi diğerine silâh çekdiği hâlde bir sene ve silâh boşaltmış ise iki sene ve mecrûh eylemiş olduğu sûrette kezâlik iltiyâmına kadar masârıfı alınmak üzere üç sene müddet için küreğe vaz' oluna.

İkinci maddede: Cerhden müte'essiren vefât vukû'unda kezâlik madde-i kısısiyye icrâ oluna.

Onbirinci Fasil:

Birinci madde: Ba'zı yollarda kuttâ'-ı tarîk olanlar eğer itlâf-ı nüfûs-ı beşeriye etmeyerek fakat âdem soymak fezihasına cesâret etmişler ise yedi sene müddet için küreğe vaz' oluna.

İkinci maddede: Bu makûlelerin âdem itlâf ettiklerine cezm ve yakîn hâsıl olduğu hâlde on sene için küreğe konula.

Üçüncü maddede: Âdem telef ettikleri hâlde bi't-tahkîk sâbit olduktan sonra mes'ele-i kısısiyye icrâ kılına.

On ikinci Fasil:

Birinci madde: Bundan böyle herkes huzûr-ı şer' ve kânûndan ve mevâdd-ı hukûkiyyede yeksân ve siyyân olacak ise de herbir sınıfın zâbit ve rû'esâsına itâ'at ve inkıyâd ve her hâlde usûl-ı edbiyyeye ri'âyet etmeleri ve vazîfesinden hâric şeylere tasaddî etmemeleri lâzımeden olmağla buna muhâlif hareketde bulunanların cünhasına göre tekdîr ve terbiyeleri icrâ oluna.

İkinci maddede: Şu kadar ki ba'de'l-muhâkeme sâbit olmadıkca hiç kimsenin bilâ-mûceb habs ve nefyi kat'â câ'iz olmaya.

Onüçüncü Fasil:

1 MAYIS SOSYAL POLİTİKALAR VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

1 Mayıs 2019 / Ankara - Türkiye

Taşralarda bulunan muhassıllara Bâb-ı Âlî'den ve hükkâm efendilere taraf-ı Fetvâ-penâhî'den ve umûr-ı zabtiye ve rabtiye me'mûrlarına dahi cânib-i Ser'askerî'den ta'lîmnâmeler verilmiş olduğundan anlara muhâlif hareketde bulunanlar işbu cezâ kânûnâmesinde munderic olan töhmet ve kabâhatlerin birinde bulunmuş olacağına binâ'en mücâzât-ı mukarreresinin icrâsında dakîka fevt olunmaya.

Hâtime

Mevâdd-ı meşrûha-i kânûniye ve mücâzât-ı mukarrere Devlet-i Aliyye'nin merâtib-i adîde ve mütefâvitesinde bulunanlar ve ehl-i İslâm ve milel-i sâ'ireden olanlar haklarında bilâ-istisnâ velâ garaz icrâ olunmak üzere karârgâr olmuş olmağla işbu kavânîn-i mü'essese yalnız Devlet-i Aliyye me'mûrlarının nezâret ve dikkatlerine münhasır olmayarak hukûk-ı müştereke iktizâsınca bi'l-cümle efrâd-ı nâsın dahi nezâret-i umûmiyesi tahtında bulunup bu maddeleri tahkîk ve tecessüs ve taharrîye ve adem-i icrâsı takdîrinde keyfiyeti taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye ihbâr ile ihkâk-ı hak olunmasını istid'âya herkesin hakkı ola ve bundan böyle dahi yine meclisce bi'l-mütâla'a ba'zı mevâdd-ı mukteziye ilâvesi câ'iz görüle.

İşbu cezâ kânûnâme-i hümayûnunu temhîr eden vükelâ-yı fihâm ve ulemâ-yı izâm hazerâtıyla a'zâ-yı Meclis-i Ahkâm-ı Adliye vesâ'ir ba'zı zevât-ı kirâmın esâmîsidir:

Zât-ı hazret-i Sadr-ı a'zamî

Zât-ı hazret-i Şeyhülislâmî

Ser'asker-i asâkir-i muntazama devletlü Halil Rifat Paşa hazretleri

Re'îs-i Meclis devletlü Rauf Paşa hazretleri

Ticâret Nâzırı devletlü Fethi Paşa hazretleri

Kapudân-ı Deryâ devletlü Said Paşa hazretleri

Umûr-ı Hâriciye Nâzırı devletlü Mustafa Reşid Paşa hazretleri

Müşîr-i Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne devletlü Rıza Paşa hazretleri

Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye me'mûr atûfetlü Hasib Paşa hazretleri

Sudûr-ı izâmdan ve meclis-i mezkûr a'zâsından semâhatlü Abdülkadir Beyefendi hazretleri

Yine sudûrdan ve meclis-i mezkûr a'zâsından Emin Beyzâde semâhatlü Abdülkadir Beyefendi hazretleri

Yine sudûrdan ve meclis-i mezkûr a'zâsından semâhatlü Arif Hikmet Beyefendi hazretleri

Yine sudûrdan ve a'zâdan semâhatlü Mehmed Esad Efendi hazretleri

Yine sudûrdan Meclis-i Umûr-ı Nâfi'a Müftîsi semâhatlü Mehmed Rafi Efendi hazretleri

Sadâret-i uzmâ Müsteşârı sa'âdetlü Said Muhib Efendi hazretleri

Mâliye Nâzırı sa'âdetlü Saib Efendi hazretleri

Defterdâr-ı sâbık sa'âdetlü Musa Safvetî Efendi hazretleri

Darbhâne-i Âmire Nâzırı sa'âdetlü Ziver Efendi hazretleri

Kethüdâ-yı mehd-i ulyâ-yı saltanat sa'âdetlü Tahir Beyefendi hazretleri

De'âvî Nâzırı sa'âdetlü Necib Efendi hazretleri

Ferîkân-ı kirâmdan Sinob muhâfızı sa'âdetlü Hüseyin Paşa hazretleri

Mühimmât-ı Harbiye Nâzırı sa'âdetlü Arif Beyefendi hazretleri

Evkâf-ı Hümayûn Nâzırı sa'âdetlü Şevki Efendi hazretleri

Asâkir-i muntazama müsteşârı sa'âdetlü Edhem Beyefendi hazretleri

Nezâret-i umûr-ı hâriciye müsteşârı sa'âdetlü Rif'at Beyefendi hazretleri

Bahriye Müsteşârı sa'âdetlü Mazlum Beyefendi hazretleri

Ticâret Müsteşârı sa'âdetlü Enverî Efendi hazretleri

A'zâdan sa'âdetlü Edhem Efendi hazretleri

A'zâdan sa'âdetlü Nafi Efendi hazretleri

A'zâdan izzetlü Faik Efendi, A'zâdan izzetlü Raif Efendi

A'zâdan izzetlü Atıf Beyefendi, A'zâdan izzetlü Akif Efendi

1 MAYIS SOSYAL POLİTİKALAR VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

1 Mayıs 2019 / Ankara - Türkiye

Teşrîfâtî izzetlü Said Beyefendi,
Beylikci vekîli izzetlü Mümtaz Efendi
Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn izzetlü Numan Mahir Beyefendi
Mektûbî izzetlü Zühdü Beyefendi
Dâhiliye kâtibi izzetlü Şahab Efendi
Hâriciye kâtibi izzetlü Şevket Beyefendi
Dîvân-ı Hümâyûn tercümânı izzetlü Âlî Efendi
De'âvî Nezâreti mu'âvin-i evveli izzetlü İsmal Efendi
Kâtib-i meclis izzetlü Nasır Efendi
Kâtib-i sâni-i meclis izzetlü Muhsin Efendi
Âmedî hulefâsından Tevfik Beyefendi
Yine hulefâ-yı mûmâ-ileyhimden Mustafa Sami Efendi
Gurre-i Ra. 1256.